

Warszawa, 11.10.2016

STANOWISKO STOWARZYSZENIA WIKIMEDIA POLSKA DOTYCZĄCE DYREKTYWY W SPRAWIE PRAW AUTORSKICH NA JEDNOLITYM RYNKU CYFROWYM

Wstęp

W naszym odczuciu w proponowanej reformie brakuje paru istotnych rozwiązań, o które wcześniej zabiegaliśmy. W szczególności Komisja Europejska pominęła kwestę **prawa wolności panoramy**, **ochrony domeny publicznej** i prawa do remiksu. Dodano natomiast kolejne elementy prawa autorskiego **chroniące interesy wydawców** i innych pośredników komercyjnych, w gruncie rzeczy utrudniające rozwijanie innowacyjnych metod dzielenia się twórczością, oraz ograniczające swobodę ekspresji twórcom – zwłaszcza działającym w modelu społecznościowego dzielenia się wynikami własnej pracy.

1. Brakujący artykuł – wolność panoramy

Wolność panoramy ma decydujące znaczenie dla zapewnienia wolności wypowiedzi i dostępu do treści edukacyjnych w Europie. Wikipedia, jako serwis udostępniający wolną wiedzę tworzoną przez użytkowników, korzysta ze zdjęć wykonanych w przestrzeni publicznej do ilustracji ważnych zagadnień. Aktualny, nieobowiązkowy charakter tego wyjątku w prawie autorskim i bardzo różny sposób jego implementacji w prawie krajów członkowskich powoduje, że każdy – od turystów po profesjonalnych fotografów i filmowców – natrafia na trudności w dzieleniu się swoją twórczością przez internet.

Komisja Europejska prowadziła konsultacje w tym zakresie; wynika z nich, że konsumenci, użytkownicy instytucjonalni, usługodawcy, zawodowi fotografowie i architekci uznali, że wprowadzenie obowiązku wdrożenia tego wyjątku w jednolitej postaci miałoby pozytywny wpływ na ich działalność¹.

W komunikacie dotyczącym promocji uczciwej i efektywnej ekonomii opartej na prawie autorskim w Jednolitym Rynku Cyfrowym Komisja Europejska „potwierdza znaczenie tego wyjątku” i „silnie rekomenduje aby wszystkie kraje członkowskie go zaimplementowały”².

Biorąc pod uwagę znaczenie tego wyjątku jako potwierdzonego przez samą Komisję, **Stowarzyszenie Wikimedia Polska rekomenduje, aby wyjątek prawa wolności panoramy był obligatoryjnie zawarty w reformie europejskiego prawa autorskiego**. Jest to absolutnie podstawowy warunek aby zagwarantować, że ramy prawa autorskiego będą zgodne zarówno ze środowiskiem cyfrowym, jak i z życiem codziennym. W polskim prawie autorskim rzeczony wyjątek występuje w dość racjonalnej formie, która mogłaby stać się dobrym wzorcem dla innych krajów UE w tym zakresie.

¹http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-37/synopsis_report_-_panorama_exception_-_final_17049.pdf

²http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=17218

2. Artykuł 3 – eksploracja tekstów i danych

Wikipedia i jej projekty siostrzane – w szczególności Wikidata – korzystają w szerokim zakresie z możliwości, jakie współcześnie daje automatyczny dostęp do danych i treści zawartych w bazach danych on-line, agregując je i przetwarzając na własny, innowacyjny sposób, dzięki czemu często nabierają one nowego waloru edukacyjnego. Przykładem jest chociażby wykorzystanie publicznych baz danych takich jak TERYT Głównego Urzędu Statystycznego do przedstawienia w atrakcyjnej wizualnie i łatwo wyszukiwalnej formie podstawowych informacji o wszystkich miejscowościach w Polsce, czy danych z medycznej bazy PubMed do poprawnego opisu jednostek chorobowych i sposobów ich leczenia.

Zapisy dotyczące dozwolonego użytku odnośnie eksploracji tekstów i danych zaproponowane przez Komisję Europejską dotyczą niestety wyłącznie instytucji badawczych, do których projekty Wikimedia się nie zaliczają. Pozostałe podmioty będą mogły jedynie eksplorować źródła informacji, do których uzyskują licencje. To spowoduje, że autorzy artykułów w Wikipedii i wolontariusze współtworzący projekt Wikidata zostaną odcięci od możliwości agregowania danych zawartych w większości publikacji naukowych i naukowych bazach danych.

3. Artykuł 5 – instytucje kultury

Przez ponad dekadę środowisko wolontariuszy działające projektach Wikimedia wspierało instytucje publiczne w zakresie digitalizacji i rozpowszechniania dziedzictwa kultury. W szczególności Stowarzyszenie Wikimedia Polska współpracuje w tym zakresie z kilkunastoma muzeami i archiwami, w tym z Muzeum Narodowym w Warszawie, Archiwum Głównym Akt Dawnych, czy Archiwum Kancelarii Senatu RP³.

Na przestrzeni tych lat wielokrotnie pojawiał się problem **bariery nieuzasadnionego prawnie blokowania dostępu do cyfrowych kopii utworów z domeny publicznej**. Kilka razy prawnicy pracujący dla instytucji publicznych, z którymi pragnęliśmy podjąć współpracę, wynajdywali sztuczne powody, dla których rzekomo nie można było w otwarty sposób udostępnić kopii utworów z pewnością znajdujących się w domenie publicznej i stanowiących ważną część polskiej tożsamości narodowej, takich jak m.in. zasoby Zamku Królewskiego na Wawelu czy Pałacu w Wilanowie⁴. Podobne zjawiska występowały też w innych krajach członkowskich UE, powodując wzajemne zablokowanie sobie otwartego dostępu do wielu ważnych zasobów w imię partykularnych interesów pojedynczych instytucji, których rolą powinno być przecież ich jak najszersze udostępnianie.

Aby zapobiec takim sytuacjom, Stowarzyszenie Wikimedia Polska postuluje, aby **zawrzeć w prawie UE zapisy zabezpieczające utwory z domeny publicznej przed tego rodzaju praktykami zawłaszczającymi**. Obecnie proponowane zapisy ograniczają się do dozwolonego użytku na rzecz digitalizacji zasobów dziedzictwa wyłącznie w sytuacji, gdy proces ten służy zachowaniu utworu. W żaden sposób nie odniesiono się do kwestii udostępniania zasobów w internecie, a to stanowi największe wyzwanie prawne przy współpracy instytucji kultury z projektami Wikimedia. Zabezpieczenie przed zawłaszczeniem mogłoby być osiągnięte prostym zapisem stwierdzającym, **że dosłowne kopie utworów, w stosunku do których już wygasły majątkowe prawa autorskie same nie mogą być objęte dodatkową ochroną prawnoautorską, czy innymi formami ochrony praw pokrewnych niezależnie od technicznego sposobu ich wykonania**.

³<https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikiprojekt:GLAM>

⁴https://pl.wikimedia.org/wiki/MKiDN_2007

4. Dodatkowe prawo pokrewne wydawców (art. 11-12)

Komisja Europejska zaproponowała wprowadzenie dodatkowego prawa pokrewnego dla wydawców prasowych – które chroniłoby wszelkie utwory prasowe przez 20 lat od momentu publikacji. Na agregatory treści w internecie nałożone miałyby być opłaty licencyjne. O ile zasadniczo Wikipedia i inne projekty Wikimedia nie przedrukowują bezpośrednio treści prasowych, to jednak często korzystają z prasowych informacji na tematy bieżące, podając w formie przypisów bibliograficznych ich źródła.

Zaproponowane przez Komisję dodatkowe prawo pokrewne wydawców będzie skutkowało ryzykiem uznania, że Wikipedia i inne projekty Wikimedia korzystające na właściwy dla siebie sposób z informacji prasowych zostaną również zaliczone do grupy „agregatorów” i mimo całkowicie niekomercyjnego i opartego na wolontariacie modelu rozwoju **zostanie narzucona im trudna do obliczenia, niewykluczone, że rujnąca opłata**. W efekcie projekty Wikimedia – w tym Wikipedia – będą prawdopodobnie musiały **całkowicie zrezygnować z opisu aktualnych wydarzeń, ze szkodą dla swojej misji edukacyjnej**.

5. Odpowiedzialność pośredników (art. 13 i 38)

Projekty Wikimedia, w szczególności Wikipedia, rejestrują setki edycji swoich użytkowników na minutę, które łącznie sumują się do ponad miliarda takich działań na przestrzeni ponad 10 lat działania tych serwisów. Jednocześnie projekty Wikimedia notują bardzo mały odsetek naruszeń praw autorskich w stosunku do liczby wykonywanych edycji i są one zwykle szybko wykrywane. Dotyczy to też olbrzymiej większości rzetelnych serwisów internetowych opartych na podobnym modelu ich współtworzenia przez rzesze internautów. Naszym zdaniem obecne mechanizmy egzekwowania prawa w zakresie tych naruszeń są w zupełności wystarczające i powinny być raczej równoważone w kierunku większej wolności wypowiedzi niż wprowadzania nowych zapisów nakładających na operatorów serwisów społecznościowych kolejnych, niejasno sformułowanych i potencjalnie niemożliwych do technicznej realizacji obowiązków.

W naszej ocenie szczególnie niesprawiedliwe jest wprowadzenie zapisów, które w praktyce wymuszałyby udowadnianie przez aktualnie dobrze funkcjonujące serwisy, że zawierają one wyłącznie legalne treści. Projekty Wikimedia już w tej chwili posiadają społecznościowe mechanizmy oczyszczania treści z naruszeń prawa autorskiego; trudno jednak powiedzieć, jak w prawodawstwie poszczególnych krajów członkowskich zostanie zaimplementowany zapis o obowiązku posiadania „efektywnych technologii rozpoznawania treści” i czy za taki zostanie uznany obecnie działający mechanizm oparty na ręcznej pracy wolontariuszy. Jeśli nie, to jaki konkretnie miałyby być wdrożony biorąc pod uwagę skalę naszej działalności i realne, współczesne możliwości techniczne automatycznego rozpoznawania treści, w tym w szczególności materiałów graficznych i zdjęć? W związku z tym Stowarzyszenie Wikimedia Polska postuluje, aby zastąpić ten zapis mechanizmem, w którym odpowiedzialność operatorów projektów opartych na treściach dodawanych masowo przez użytkowników pojawiała by się dopiero wtedy, **gdy właściciele praw autorskich, których zdaniem ich prawa zostały naruszone, wystąpią z uzasadnionym roszczeniem**.

Jesteśmy szczególnie zaniepokojeni zapisami w p. 38, który dosłownie narzuca – w praktyce niewykonalny w skali funkcjonowania Wikipedii – obowiązek uzyskiwania od wszystkich współtwórców projektów społecznościowych osobnych licencji na każdy zamieszczony przez nich utwór, a także wdrożenia „proporcjonalnych i odpowiednich technologii” zabezpieczających te utwory przed naruszeniami. W praktyce działania Wikipedii i jej projektów siostrzanych, każda z setek edycji wykonywanych w ciągu minuty jest osobnym utworem. Przyjęcie proponowanego zapisu zmuszałoby

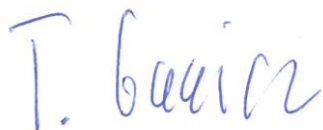
do gromadzenia nieprawdopodobnej liczby umów licencyjnych. **Postulujemy całkowite usunięcie tych zapisów.**

Podsumowanie

W obszarze rynku europejskiego, Dyrektywa E-Commerce jest kluczowa dla zapewnienia minimalnego bezpieczeństwa prawnego projektom Wikimedia i im podobnym przed zjawiskami tzw. copyright trollingu i innych form nieuczciwego wykorzystywania nieraz nazbyt restrykcyjnego prawa autorskiego dla zagwarantowania sobie monopolu na komunikację społeczną. Jeśli prawo nie zabezpieczy podstawowych praw projektom opartym na masowym współtworzeniu treści edukacyjnych, a zamiast tego narzuci kolejne, trudne do realizacji obowiązki prawne, wiele z nich – w tym również Wikipedia i jej projekty siostrzane – **będą prawdopodobnie zmuszone do zaprzestania działalności na terenie Unii Europejskiej**, ze szkodą dla kreatywnego rynku jako całości, a także dla wolności wypowiedzi, będącej podstawą demokracji.

W imieniu Zarządu Stowarzyszenia Wikimedia Polska,

dr hab. Tomasz Ganicz,

Prezes